

УДК 070.19:316.43:004.042(477)

МОДЕЛІ ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В КОНТЕКСТІ ЖИТТЄВИХ ПРАКТИК УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ

РИЖКО Олена,

д-р наук із соц. комунік., доц., e-mail: olena.ryzhko@knu.ua.

КРАЙНІКОВА Тетяна,

д-р наук із соц. комунік., доц., e-mail: tetiana.krainikova@knu.ua.

КРАЙНІКОВ Едуард,

канд. психол. наук, доц., e-mail: eduard.krainikov@knu.ua.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна.

Вступ. Технологія штучного інтелекту (ШІ) проникає в життєві практики молодих людей. При цьому постає проблема: молодь у суспільстві, з огляду на психофізіологічні особливості, є прошарком, з одного боку, найбільш адаптивним до технологій, а з іншого – найбільш вразливим до них.

Актуальність і мета. ШІ дає молоді новий комунікативний досвід, нові підстави формування Самості, нові шляхи інтеграції у соціум (або реінтеграції), що накладається не тільки на сучасний, а й майбутній світ (освіту, виробництво, політику, культуру). Мета дослідження – виявити основні моделі поведінки молоді, пов'язані з використанням ШІ, та визначити особливості його впливу на життєві практики молоді.

Методологія. Методологія дослідження базується на теоретичних підходах до вивчення інформаційного суспільства, медіааудиторії, медіазалежності, технічного детермінізму, дифузії інновацій та ін. У вересні 2023 р. проведено первинне розвідувальне онлайн-анкетування «Штучний інтелект у комунікаціях молоді» (66 респондентів віком 17–21 рік).

Результати. Згідно з результатами дослідження, 79 % респондентів мають досвід використання ШІ, але переважно під конкретні завдання і не системно. На основі даних анкетування виведено й описано шість поведінкових моделей української молоді, які пов'язані з використанням штучного інтелекту: 1) «ШІ – інструмент для навчання та роботи»; 2) «ШІ – довідкове джерело»; 3) «ШІ – засіб комп'ютерного мистецтва»; 4) «ШІ – співрозмовник та порадник»; 5) «ШІ – інструмент для пошуку ідей, планування»; 6) «Невикористання ШІ і технофобія». 21 % респондентів не користуються чатами ШІ, не обізнані з їх функціональними можливостями й навіть мають ознаки технофобії. Наразі ШІ не є основним способом комунікації для молоді. Молоді люди віддають перевагу живому спілкуванню, оскільки воно дає можливість отримувати емпатію і тактильну взаємодію.

Висновки. ШІ – поширений складник медіаспоживання молоді. Життєві практики молоді дуже медіатизовані, а використання ШІ набуває багатозадачного характеру. Це вказує на те, що в майбутньому, імовірно, молодь все активніше використовувати ШІ і кіберреальність розширюватиметься.

Ключові слова: українська молодь, медіаспоживання, штучний інтелект, життєві практики, поведінкові моделі.

Вступ. Дискусії між технологічними оптимістами й технологічними песимістами не вщухають. Нині ці дискусії сфокусовані на перспективах і наслідках застосування технології штучного інтелекту (ШІ). Особливо багато застережень лунає щодо

© Рижко О., Крайнікова Т., Крайніков Е., 2023

використання ШІ молоддю, бо молодий вік апіорі – вік змін і криз. Він пов'язаний із «комунікативною війною», що «ведеться шляхом формування цінностей, переконань та емоцій людей і здійснення впливу на них» [11, с. 22]. В умовах прогресуючої «технологічної сингулярності» [19] цей складний період викликає все більше питань, бо йдеться вже не про давно відомі розриви («батьки і діти», «проблема нечитання» тощо), а про новий комунікативний досвід, нові підстави формування Самості, нові шляхи інтеграції у соціум (або реінтеграції).

Проблема в тому, що молодь у суспільстві, з огляду на психофізіологічні особливості, є прошарком, з одного боку, найбільш адаптивним до технологій, а з іншого – найбільш вразливим до них. Тож технологія штучного інтелекту (ШІ) може стати для молоді й полем можливостей, і чинником розвитку кіберзалежностей, кіберагресії, ескапізму тощо.

Цю двояку ситуацію (з огляду на вагомість її наслідків для дальшого суспільного розвитку) доцільно опрозорити, з'ясувавши «з перших вуст» реальну роль і значення ШІ в життєвих практиках молоді. Чи насправді детермінує технологія ШІ комунікації молоді та як саме? Це розуміння в подальшому може стати однією з підстав для розроблення програм впровадження ШІ в освіту, виробництво тощо.

Мета дослідження – визначити особливості сприйняття та моделі використання ШІ українською молоддю, котрі є визначальними в її життєвих практиках.

Завдання дослідження:

1) Проаналізувати та підсумувати науковий доробок за темою, також дані соціологічних, психологічних досліджень інституцій відповідного профілю.

2) Провести первинне дослідження, спрямоване на здобуття даних про особливості використання чат-ботів ШІ та міру технологічного детермінізму в житті молодих українців.

3) Узагальнити первинні та вторинні дані й артикулювати основні поведінкові моделі молоді, асоційовані з використанням ШІ.

Важливою теоретичною засадою дослідження стали праці з психології та соціології, в яких йдеться про відповідні особливості молоді [7; 9; 10; 16; 22–27]. Учені доходять висновку: молодість є періодом, коли ще триває дозрівання центральної нервової системи, зокрема її лобних долей, які відповідають за стратегічне планування; відбувається входження індивіда в суспільну та професійну сфери (звісно, це означає достатньо низький соціоекономічний статус початківця); посилюється залежність індивіда від його референтної групи – однолітків та кумирів.

На життєдіяльності молодих українців суттєво позначилася війна. Згідно з результатами дослідження ГО «Аналітичний центр Cedos» і дослідницької агенції Info Sapiens, «станом на листопад 2022 року майже половина молодих людей мали проблеми через відключення електроенергії та нестабільний зв'язок... Інші найпоширеніші втрати від війни – це зниження або втрата доходу (36%) та погіршення психічного здоров'я (28%). Крім того, 18% зазначили розрив стосунків і стільки ж – розлуку з сім'єю, 16% – переміщення в інші населені пункти України (власне або членів сім'ї), 14% – смерть друзів або членів сім'ї, 6% – пошкодження житла і стільки ж – отримання травм, пов'язаних з воєнними діями (особисто або членами сім'ї)» [4, с. 4].

У таких складних умовах Україна розбудовує своє постіндустріальне суспільство – «нову форму організації соціуму, яка формується на основі запровадження нових постіндустріальних форм економіки, де сфера послуг домінує над сферою матеріального виробництва, інформація та знання стають основними факторами економічного зростання, творчість стає універсальною робочою діяльністю» [15].

Україна – динамічна цифрова країна. Ще до війни підтримку населення здобула програма «Держава у смартфоні», яку впроваджує Мінцифра разом з іншими міністерствами та міжнародними організаціями [6]. В умовах повномасштабного російського вторгнення, за результатами 2022 р., індекс цифрової трансформації регіонів «становить 0,651 з 1 можливого» [13].

Результати досліджень засвідчують «стрімке зростання активності користування інтернетом в Україні» [3]. Прикметно, що серед «просунутих» та «шукачів розваг» в інтернеті домінують молоді чоловіки [3].

Крім того, активно формується дискурс про штучний інтелект та його численні термінологічні [1], технологічні [12; 19], юридичні [2; 5; 8], етичні [11; 21] та інші аспекти.

Проблемами ШІ переймаються не тільки науковці, а й представники різних інституцій: влади, громадських організацій, зокрема медійних. Так, експерт Інституту масової інформації Р. Головченко аналізує правовий статус та власність контенту, який створюється за допомогою ШІ [5].

Під егідою НАН України влада вибудовує стратегію розвитку штучного інтелекту в Україні, яка, до речі, передбачає «фінансування державою створення безплатних курсів (online) українською мовою зі штучного інтелекту для таких платформ, як Prometheus, Coursera та Udemі, в тому числі розрахованих на підліткову аудиторію» [17, с. 270].

Водночас впадає в око, що в науковому дискурсі досліджень, предметно присвячених темі «молодь та ШІ», обмаль.

Утім, досліджується питання про те, чи заміняє ШІ людські стосунки або витискає їх, — і це неабияка дискусія. Наприклад, група китайських дослідників Chuyn Xie, Minhua Ruan, Ping Lin та ін. вивчала вплив штучного інтелекту в освіті на соціальну адаптованість підлітків: «Результати показали позитивний вплив ШІ на соціальну адаптованість підлітків... Чотирма найважливішими факторами для прогнозування рівня соціальної адаптованості ... є міжособистісні стосунки, стосунки з однолітками, академічні емоції та самотність...» [23]. Тож справа не так у ШІ, як у психосоціальних особливостях конкретної особи.

Отже, певне теоретичне підґрунтя для розроблення обраної теми є, але ще більше залишається відкритих питань.

Методи дослідження. У червні – серпні 2023 р. виконано огляд теоретичних джерел і концептуалізовано власне дослідження. Його засадничими науковими підходами стали: теорія інформаційного суспільства; теорія технологічного детермінізму; теорія дифузії інновацій, теорія медіааудиторії, теорія медіа залежності та ін. Наукові погляди підлягали порівнянню та систематизації. На початковому етапі дослідження виконано також вторинний аналіз даних досліджень, дотичних за темою [3; 4; 6; 13; 17].

Огляд джерел спонукав дослідників зробити припущення: молодь, користуючись чатами ШІ, може віддалятися від фізичної реальності та активно «переселятися» в кіберреальність.

Для перевірки цієї гіпотези на етапі планування первинного дослідження (вересень 2023 р.) розроблено, протестовано та скореговано стандартизовану гугл-анкету «Штучний інтелект у комунікаціях молоді», що складається з п'яти запитань відкритого характеру.

23–24 вересня 2023 р. через платформу інстаграм проведено опитування молоді. Інструментарій дослідження – стандартизована онлайн-анкета, яку респонденти заповнювали з власних комп'ютерів або мобільних пристроїв. Вибіркова сукупність складалася стихійним чином. В анкетуванні взяло участь 66 респондентів, віком 17–21 років. Тож до опитування залучено респондентів, котрі перебувають на етапі юності – у періоді переходу від дитинства до дорослості (випускники шкіл, студенти молодших курсів ЗВО тощо).

Проведене дослідження є розвідувальним. Його результати мають якісний характер – виявляють мотиваційні аспекти поведінки респондентів, тенденції медіаспоживання, котрі в подальшому доцільно вивчати в кількісному плані.

У період кінця вересня – жовтня 2023 р. проведено аналіз та інтерпретацію отриманих результатів; при цьому дані анкетування порівнювалися з даними вторинних досліджень.

Результати й обговорення. Згідно з отриманими результатами, молоді українки й українці активно користуються ШІ, але переважно під конкретні завдання й не системно. Утім, наразі не чат-боти ШІ, а радше традиційні медії конкурують в їхніх життєвих практиках із фізичним світом.

Способи нормалізації свого світу. З огляду на кризову ситуацію в Україні, колективну психотравму переживає також молодь – і цей факт зафіксовано у відповідях респондентів:

«Останнім часом мені нічим не вдається нормалізувати свій світ. Я дуже часто відчуваю тривогу та відчай, і мені важко їх долати. Від цього ментальне здоров'я летить у прірву. Радше я просто втікаю від реальності»;

«... Ходжу до психолога (найкраще допомагає)».

Тому ми припустили, що кіберреальність може стати альтернативною для респондентів, і поставили в анкеті запитання «Які способи нормалізації свого світу Ви використовуєте? (приміром, читання, зустрічі з друзями, кіно, цілковите поринання у якусь справу тощо)».

Наша гіпотеза про активний перехід української молоді в кіберреальність не підтвердилася в повному обсязі. Проте при її перевірці зафіксовано важливе значення медій у життєвих практиках молоді (рис. 1).

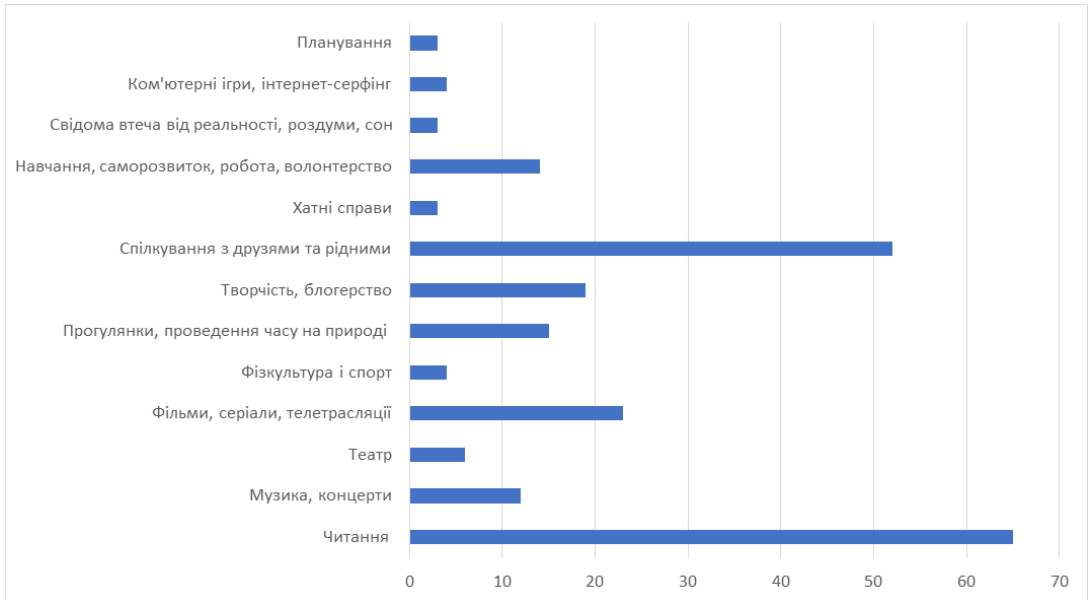

Рисунок 1. Способи нормалізації свого світу

Молоді респонденти стверджують, що нормалізують свій світ, передовсім читаючи та спілкуючись із друзями та рідними (до слова кажучи, друзі важливіші). Утім, практики традиційного медіаспоживання, насамперед перегляд фільмів, серіалів або футбольних трансляцій, шоу, теж є звичними способами психологічного розвантаження.

Молоді люди використовують переважно здорові способи нормалізації свого світу (заняття спортом, творчістю, прогулянки тощо). Однак є й менш здорові способи («алкоголь»), навіть парадоксальні – на кшталт «куріння і спорт».

Ескапізм. Щоб додатково верифікувати нашу гіпотезу про перехід у кіберреальність та віддавання переваги ШІ в комунікаціях, ми поставили запитання, яке уточнювало попереднє: «Чи вдаєтеся Ви до ескапізму (втечі від реальності)? Якщо так, то за допомогою чого? (Певна діяльність, речовини тощо)». Відповіді розподілилися так (рис. 2):

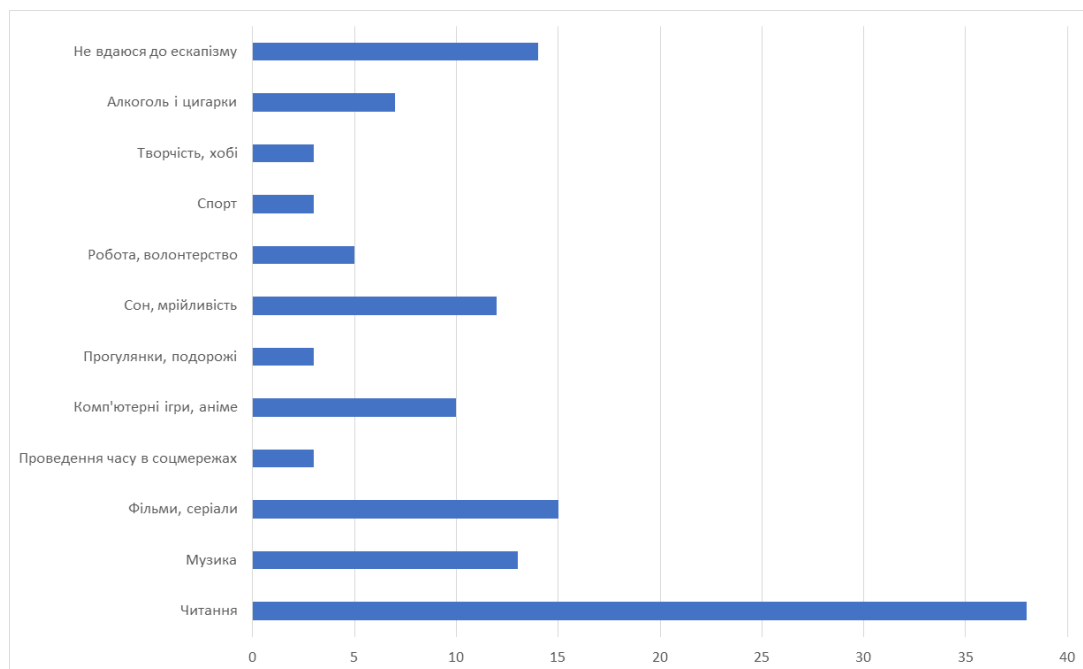

Рисунок 2. Способи ескапізму

Передовсім впадає в око те, що лише 14 респондентів вважають, що не намагаються уникати реальності – приймають її такою, якою вона є.

Натомість 42 респонденти зазначили не менше одного, а дехто і п'ять способів ескапізму. Серед таких варіантів найпопулярнішими виявилися:

- практики медіаспоживання (читання, перегляд фільмів, серіалів, прослуховування музики, комп'ютерні ігри, аніме);
- поринання в себе, мрійливість або сон.

Звернімо увагу на цікавий момент: читання, перегляд фільмів і серіалів, прослуховування музики – це популярні способи нормалізації світу, а водночас ескапізму. Медіатизація глибоко проникає в життєві практики респондентів. Молоді люди люблять опинятися в медіареальності, і наскільки глибоко вона їх затягує в себе, свідчать їхні відповіді:

«Так, за допомогою серіалів. Я дуже серйозно ставлюся до їх перегляду, перед цим роблю всі справи, підписуюся на всі повідомлення, щоб нічого мене не переривало. Обираю серіал залежно від того, якої емоції потребує. Іноді дивлюся кілька серіалів паралельно, щоб одночасно переживати кохання, пригоди, вбивство... Я проживаю всі ці історії, завжди запам'ятовую сюжет і героїв, потім переглядаю купу твітів, інстаграм акторів, читаю коментарі з приводу спірних питань»;

«Так, вдається і дуже часто. У цьому допомагає алкоголь, але це дуже рідко. Також музика. Я обожнюю слухати музику, і коли вмикаю її, то ніби потрапляю в інший світ».

Крім того, альтернативним світом до фізичного для деяких молодих осіб є також власний внутрішній:

«Так, іноді я повертаюсь у реальний світ. Якщо серйозно, я просто більшість часу в голові в себе проводжу, обмірковуючи щось. Іноді можу забувати про реальний світ: пертись на червоне світло, врзатись в людей тощо».

Бажані співрозмовники. В анкеті було запитання: «Якщо виходити з того, що всі ми так чи інакше травмовані війною і саме спілкування з кимось вимагає від нас ресурсності, то спілкування з ким Ви оберете – із живою людиною чи зі штучним

інтелектом? Чому?». Згідно з отриманими відповідями, лише 4 респонденти вбачають у ШІ можливого співрозмовника, хоч і вони не вважають його найбажанішим співбесідником (рис. 3).

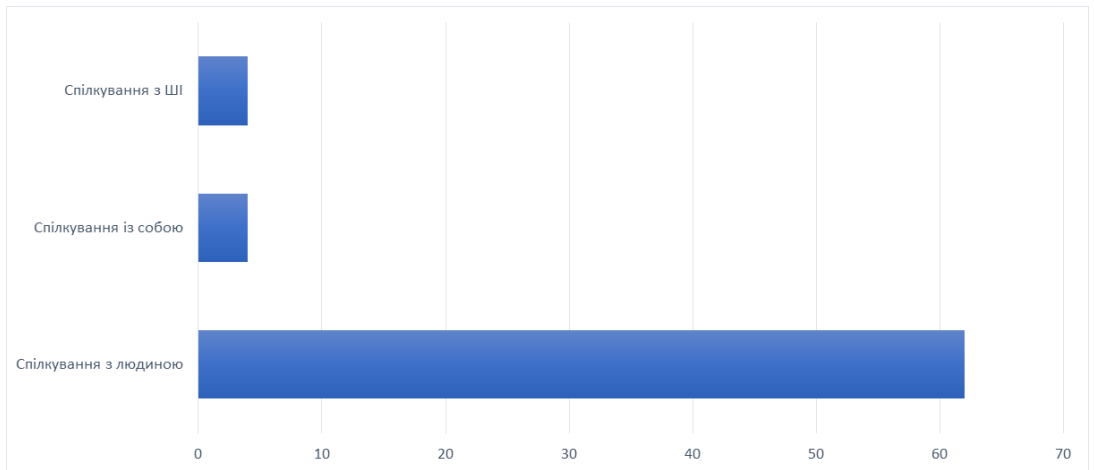

Рисунок 3. Бажані співрозмовники

Оскільки ШІ не наділений емпатією і тактильністю, респонденти віддають перевагу людям-співрозмовникам:

«З живою людиною, бо це генерація чогось нового, а не компіляція того, що вже було»;

«Людину, тому що у неї є душа. Це найважливіше в людині»;

«З живими людьми. Їх цікавіше слухати, бо вони можуть дивитися на факти під різними кутами зору, зважаючи на їхній досвід та бачення світу. З ними можна дискутувати чи сперечатися, відчувати емоції та ділитися своїми. Обмін енергіями».

Молодим людям багато важить невербальна комунікація:

«А ще є такі банальні, але водночас важливі штуки, як зоровий контакт, доторки, усмішка та сміх, чого не дасть побачити штучний інтелект»;

«Із живою людиною, тому що штучний інтелект не може проявити емпатію, не обійме, не поцілує».

Крім того, прикметно, що для респондентів велике значення має внутрішня комунікація:

«З самим собою. Коли спілкуєшся з своєю підсвідомістю, то тебе ніхто не перебиває, не пригнічує, а навпаки, слухає та допомагає»;

«Я радше оберу час з собою»).

Для людей молодого віку характерна емоційна нестабільність: вони часто переживають сильні емоції (радість, смуток, гнів, страх); більш схильні до ризикованої поведінки. У цей період життя вони шукають себе, формують власну ідентичність і цінності, прагнуть «справжності» в усьому. У цьому стані молоді люди потребують підтримки, поради і схвалення, тому їй тяжіють до живого спілкування.

Моделі поведінки молоді, пов'язані з використанням ШІ. У переліку запитань анкети було таке: «Чи використовуєте Ви можливості штучного інтелекту (наприклад, ChatGPT)? Якщо так, то для чого: навчання, роботи, дозвілля, втечі від реальності, чогось іншого?».

На основі отриманих відповідей ми визначили основні мотиви використання ШІ українськими молодими людьми (рис. 4).

Прикметно, що 24 % опитаних використовують чати ШІ не з однією ціллю, а двома-трьома, що свідчить про багатозадачність у використанні та розширення сфер реаліза-

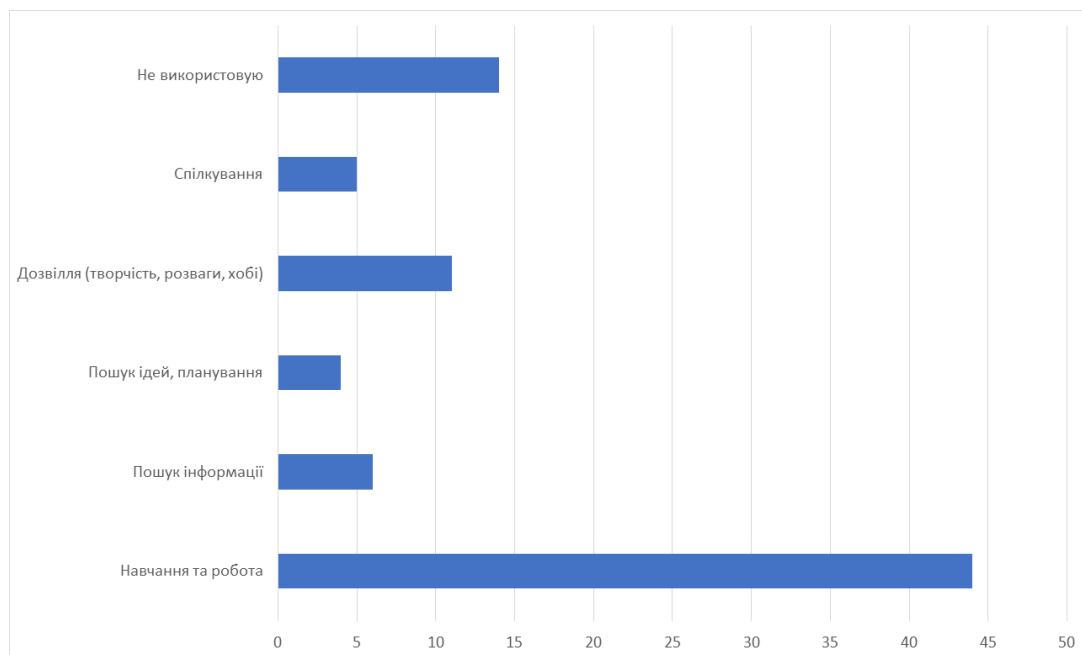

Рисунок 4. Мотиви використання ШІ

ції ШІ в життєвих практиках молоді. Таку тенденцію демонструють, звісно, найбільш просунуті користувачі – «новатори» та «першопроходці» (згідно з термінологією Е. Роджерса [14]).

Далі ми вивели та описали шість поведінкових моделей української молоді, які пов'язані з використанням штучного інтелекту:

- «ШІ – інструмент для навчання та роботи»;
- «ШІ – довідкове джерело»;
- «ШІ – засіб комп'ютерного мистецтва»;
- «ШІ – співрозмовник та радник»;
- «ШІ – інструмент для пошуку ідей, планування»;
- «Невикористання ШІ і технофобія».

Модель «ШІ – інструмент для навчання та роботи». Більшість опитаних (44 респонденти) використовують ШІ для навчання й роботи. Зокрема, респонденти зазначають:

«Я використовую штучний інтелект у навчанні тому, що це допомагає зберегти час та дізнатися щось нове для себе»;

«Так, використовую. Для навчання, особливо коли треба зробити стислий конспект»;

«Питаю у чата всякі варіанти назв, заголовків, прошу скоротити чи перекласти текст»;

«Взагалі використовую для роботи: написання статті або для рекламного поста, інколи для навчання».

Модель «ШІ – довідкове джерело». 6 опитаних використовують ШІ для пошуку інформації щодо різних тем, не конче навчального чи виробничого характеру. Часто йдеться про потребу отримати коротке зрозуміле пояснення щодо складного питання:

«Якщо якесь питання приводить в ступор, то штучний інтелект може допомогти»;

«... А ще задаю чату всякі питання, на які мені не може кількома реченнями відповісти гугл. Іноді чат пояснює мені якісь побутові штуки типу, що означає, коли банк пише про якісь відсотки»;

«Іноді я використовую його для отримання загальних даних про щось».

Медіаспоживання сучасної молоді прикметне тим, що молодь цінує швидкі, однозначні та зрозумілі довідки, які, у разі потреби, можуть бути використанні як точка входу до теми, дальшого заглиблення в неї. І в ШІ деякі респонденти вбачають саме такий сервіс швидких і зрозумілих відповідей.

Модель «ШІ – засіб комп'ютерного мистецтва». 11 опитаних використовують ШІ для дозвілля, причому ці дозвіллі практики тяжіють до комп'ютерного мистецтва (Digital Art). Респонденти зазначають:

«Іноді для своєї творчості/хобі»;

«Використовую для ... генерації рандомних чисел/імен/країн/тощо для написання власних творів»;

«Найчастіше я його використовую просто заради розваги (наприклад, задля генерування якихось зображень)».

Цифрові технології відкривають безмежні перспективи для мистецького експериментування – і молодь, яка цінує новий досвід, самовираження, гейміфікацію, використовує ШІ як інструмент творчості, експерименту візуалізації.

Модель «ШІ – співрозмовник та порадник». 5 респондентів стверджують, що спілкуються з ШІ, звертаються до нього з «дивними запитаннями» тощо:

«В більшості своїй для дозвілля, для незвичайних та дивних питань»;

«... Іноді можу вилити душу ШІ»;

«... Іноді для спілкування з персонажами в character AI»;

«Використовую як психологічну підтримку»;

«Найчастіше я проводжу над ним експерименти, наприклад, як він реагуватиме на дивні або суперечливі запити. Колись ще грався з ШІ, які створюють зображення за запитом».

Вочевидь, поведінкова модель «ШІ – співрозмовник та порадник» рідкісна й нестабільна. Навіть ті респонденти, які вбачають у ШІ бажаного співрозмовника, вважають живе спілкування з людьми для себе пріоритетним. Припускаємо, що комунікація з ШІ для респондентів має передовсім експериментальний характер. Як ідеться в одній із відповідей, «...хоч я і пробувала спілкуватися зі штучним інтелектом, але це було чисто з цікавості, тож швидко набридло».

Модель «ШІ – інструмент для пошуку ідей, планування». 4 респонденти звертаються до ШІ для пошуку ідей та накреслення певних планів та завдань:

«Іноді для ведення інстаграму та планування ідей»;

«... Інколи я можу спитати щось стосовно роботи і на основі отриманих даних вже готувати свій порядок дій в тій чи іншій складній ситуації».

Вочевидь, також рідкісна й нестабільна поведінкова модель. Планування, пошук ідей наразі в молодих людей залишається радше «людським» завданням, хоча поява таких користувачів-медіапросьюмерів є показовою.

Модель «Невикористання ШІ і технофобія». Згідно з даними анкетування, 14 респондентів не використовують чати ШІ, щобільше, декотрі з них зізнаються, що мають перед ним певні страхи:

«... Штучний інтелект іноді лякає»;

«Штучний розум мене, правду кажучи, насторожує»;

«... Не люблю все, пов'язане зі словом „онлайн“»;

«... Спілкування з штучним інтелектом видається мені штучним (що ще тут скажеш :), ніби я просто намагаюся себе обдурити...».

Причому особи, схильні до технофобії, різні, із різним досвідом взаємодії з ШІ:

людина, котра не любить «все, пов'язане зі словом „онлайн“», жодного разу не користувалася ШІ, пише вірші та прозу;

людина, яку «штучний інтелект іноді лякає», насправді використовує його «для навчання, особливо коли треба зробити стислий конспект».

По суті, кожен п'ятий респондент не користується чатами ШІ, має слабе уявлення про нього або навіть демонструє фобії. Наявність таких респондентів закономірна, якщо згадати теорію дифузії інновацій [14]. Послугуючись термінологією Е. Роджерса, це «ті, що запізнилися». Так, вони приходять до нової технології чи продукту тоді, коли «новатори» та «першопрохідці» пішли вже далі й випробовують уже щось наступне. Отже, рано чи пізно тим респондентам, хто наразі свідомо не використовує чати ШІ, доведеться-таки долучитися до користувачів, поготів, що ця технологія вже інтегрована в багато ресурсів, якими вони звично послуговуються (пошуковик Гугл, алгоритми соцмереж тощо).

Висновки та перспективи. Українська молодь досить відкрита до використання ШІ, що можна пояснити тим, що Україна – країна, яка швидко розвивається, а українська молодь схильна до активного використання нових технологій. Проведене дослідження виявило: серед опитаних лише 21 % не використовують ШІ зовсім або не знають про його можливості, більшість респондентів (79 %) мають певний досвід користування чатами, які базуються на штучному інтелекті (ШІ).

Наші дані свідчать: наразі не йдеться про «переселення» молоді в кіберреальність, про виникнення залежностей від користування ШІ (наприклад, адиктивного спілкування з ботом).

ШІ для молоді не самоціль, а засіб для досягнення певних цілей. У дослідженні описано такі основні моделі використання ШІ: «ШІ – інструмент для навчання та роботи»; «ШІ – довідкове джерело»; «ШІ – засіб комп'ютерного мистецтва»; «ШІ – співрозмовник та порада»; «ШІ – інструмент для пошуку ідей, планування». Тож респонденти із ШІ або співпрацюють, або експериментують. Виокремлено також модель поведінки «Невикористання ШІ і технофобія», котру ми співвіднесли з прошарком «тих, що запізнилися» (дифузія інновацій Е. Роджерса).

При всьому технологічному детермінізмі сучасного життя для української молоді багато важить людська автентичність, первородність, традиційне міжособистісне спілкування та емоційна близькість.

Водночас очевидно і це вкрай важливо: життєві практики молоді дуже медіатизовані. Читання, перегляд фільмів, серіалів, шоу, музика, комп'ютерні ігри – усе це для молодих є звичним їхнім «нормалізованим» світом, – світом, куди вони охоче «втікають». І в цей світ ШІ проникає все дужче (24 % демонструють багатозадачність у використанні ШІ).

Життєві практики молоді є дуальними – респонденти живуть водночас у фізичній та медіареальності, мало розрізняючи грань між ними (медіа для них водночас і «нормальний світ», і той, куди можна «втекти від реальності»). Цю парадоксальну ситуацію можна пояснити як реалізацію симулякрів. За нашим припущенням, цей світ симулякрів із набуттям досвіду використання ШІ розширюватиметься. Радше за все, подальше опанування технологій ШІ, при звичання до них, зменшення сегменту тих, хто демонструє технофобію, віртуалізуватиме життєві практики молоді.

У подальшому, на основі результатів масштабніших досліджень, слід уточнити й суть поведінкових моделей, пов'язаних із використанням молоддю ШІ, і кількісну їх представленість, і динаміку.

1. Баранов О.А. Визначення терміна «штучний інтелект». Інформація і право. 2023. № 1(44). С. 32–49.

2. Барбашин С.В. Штучний інтелект: правове регулювання в Україні та ЄС. URL: <https://barbashyn.law/statti/shtuchnyj-intelekt-pravove-regulyuvannya-v-ukrayini-ta-yes>, (дата звернення 01.10.2023).

3. Близнюк Є. Інтернет-серфінг: як змінилася поведінка українців в мережі під час війни. На чому фокусується digital-аудиторія у 2023 році. URL: <https://mind.ua/openmind/20263299-internet-serfing-yak-zminilasya-povedinka-ukrayinciv-v-merezhi-pid-chas-vijni>, (дата звернення 01.10.2023).

4. *Волосевич І.*, Когут І., Жерьобкіна Т., Назаренко Ю. Вплив війни на молодь України. URL: <https://inmol.org/doslidzhennia-vplyv-vijny-na-molod-v-ukraini/>, (дата звернення 01.10.2023).
 5. *Головченко Р.* Юридичні особливості використання штучного інтелекту в медіа. URL: <https://imi.org.ua/monitorings/yurydychni-osoblyvosti-vykorystannya-shtuchnogo-intelektu-v-media-i52386>, (дата звернення 01.10.2023).
 6. Два роки президента Зеленського: оцінки громадян : дослідження соціологічної групи «РЕЙТИНГ» (16–18 травня 2021). URL: https://ratinggroup.ua/files/ratinggroup/reg_files/rg_ukraine_2u_president_052021_press.pdf, (дата звернення 01.10.2023).
 7. *Джесс П. Шаткін.* Народжені бути вільними. Чому підлітки ризикують та як захистити їх від небезпек. Київ : Книголав, 2019. 303 с.
 8. *Каткова Т. Г.* Штучний інтелект в Україні: правові аспекти. Право і суспільство. 2020. № 6. С. 46–55.
 9. *Кові Ш.* Сім звичок вискоелективних підлітків. Львів : Видавництво Старого Лева, 2019. 251 с.
 10. *Крайніков Е. В.* Психологія розвитку : словник-довідник. Київ : Арістей, 2004. 257 с.
 11. *Кулеба Д.* Війна за реальність: як перемагати у світі фейків, правд і спільнот. Київ : Книголав, 2022. 384 с.
 12. *Лубко Д. В., Шаров С. В.* Методи та системи штучного інтелекту : навч. посіб. Мелітополь : ФОП Однорог Т.В., 2019. 264 с.
 13. *Мінцифри* про підсумки та плани щодо цифровізації в Україні. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/mintsyfri-pro-pidsumky-ta-plany-shchodo-tsyfrovizatsii-v-ukraini>.
 14. *Роджерс Е.* Дифузія інновацій = Diffusion of innovations / перекл. з англ. В. Старк. Київ : Києво-Могилянська академія, 2009. 591 с.
 15. *Саленко А. С.* Визначення постіндустріального суспільства на основі еволюційного аналізу теорій технологічного детермінізму. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/13-14_2021/6.pdf.
 16. *Свааб Д.* Ми – це наш мозок. Харків : Клуб сімейного дозвілля, 2016. 496 с.
 17. *Стратегія розвитку штучного інтелекту в Україні : монографія / А. І. Шевченко, С. В. Барановський, О. В. Білокобильський та ін. ; за заг. ред. А. І. Шевченка.* Київ : ІПШІ, 2023. 305 с.
 18. *Фролова Н. В.* Феномен колективної травми в контексті сучасного українського досвіду її проживання. URL: <http://habitus.od.ua/journals/2023/46-2023/32.pdf>.
 19. *Шевчук А. В.* Економічний розвиток та технологічна сингулярність: концепція взаємозв'язку і суперечності. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Економіка і менеджмент. 2015. Вип. 10. С. 4–9.
 20. *Що таке Дія?* URL: <https://diia.gov.ua/faq/8>.
 21. *«Я не боюсь!»: цивілізаційні та художні сценарії трансформації страху за життя у передчутті соціальної катастрофи : монографія / С. А. Маленко, М. В. Мухіна, А. Г. Некита та ін.* Київ : Інтернаука ; Великий Новгород: НовДУ ім. Ярослава Мудрого, 2021. 159 с.
 22. Berk L. Child Development. Pearson, 2013.
 23. Chuyin X., Minhua R., Ping L. and oth. Influence of Artificial Intelligence in Education on Adolescents. Social Adaptability: A Machine Learning Study. *International Journal of Environmental Research and Public Health*. 2022. no. 19(13): 7890. URL: <http://surl.li/mwdso>, (дата звернення 01.10.2023).
 24. Craige G. Human Development. Prentice Hall, 1996.
 25. Newcombe N. Child Development. Change over Time. Harper Collins College Publisher, 1996.
 26. Piotrowska A., Świerżewska E. *Nastolatki pod lupą. Poznaj, by zrozumieć.* Warszawa : Zielona Sowa, 2017. 246 s.
 27. Renschmidt H. *Adoleszent. Entwicklung und Entwicklungskrisen im Jugendalter.* Georg Thieme Verlag. Stuttgart. New York, 1992.
1. Baranov, O.A. (2023), "Definition of the term "artificial intelligence"", *Informaciya i pravo [Information and law]*, no. 1(44), pp. 32–49.
 2. Barbashyn, S.V. (2023), "Artificial intelligence: legal regulation in Ukraine and the EU", available at: <https://barbashyn.law/statti/shtuchnyj-intelekt-pravove-regulyuvannya-v-ukrayini-ta-yes>, (accessed 01.10.2023).
 3. Blyzniuk, Ye. (2023), "Internet surfing: how Ukrainians' online behavior changed during the war. What will the digital audience focus on in 2023", available at: <https://mind.ua/openmind/20263299-internet-serfing-yak-zminilasya-povedinka-ukrayinciv-v-merezhi-pid-chas-vijni>, (accessed 01.10.2023).

4. Volosevych, I., Kohut, I., Zherobkina, T. & Nazarenko, Yu. (2023), "The impact of the war on the youth of Ukraine", available at: <https://inmol.org/doslidzhennia-vplyv-vijny-na-molod-v-ukraini/>, (accessed 01.10.2023).
5. Holovchenko, R. (2023), "Legal features of the use of artificial intelligence in the media", available at: <https://imi.org.ua/monitorings/yurydychni-osoblyvosti-vykorystannya-shtuchnogo-intelektu-v-media-i52386>, (accessed 01.10.2023).
6. Ratinggroup (2021), "Two years of President Zelenskyi: citizens' assessments", available at: https://ratinggroup.ua/files/ratinggroup/reg_files/rg_ukraine_2y_president_052021_press.pdf, (accessed 01.10.2023).
7. Dzhepp P. Shatkin (2019), *Born to be free. Why Teenagers Take Risks and how to Protect Them from Dangers*, #knyholav, Kyiv 303 p.
8. Katkova, T.H. (2020), "Artificial intelligence in Ukraine: legal aspects", *Pravo i suspilstvo [Law and society]*, no. 6, pp. 46–55.
9. Kovi, Sh. (2019), *Seven Habits of Highly Effective Teenagers*, Vydavnytstvo Staroho Leva, Lviv, 251 p.
10. Krainikov, E.V. (2004), *Developmental Psychology: a Reference Dictionary*, Aristei, Kyiv, 257 p.
11. Kuleba, D. (2022), *The War for Reality: How to Win in a World of Fakes, Truths, and Communities*, Knyholav, Kyiv, 384 p.
12. Lubko, D.V. & Sharov, S.V. (2019), *Methods and Systems of Artificial Intelligence: a Study Guide*, FOP Odnoroh T.V., Melitopol, 264 p.
13. "Ministry of Digitization on the results and plans for digitization in Ukraine", available at: <https://www.kmu.gov.ua/news/mintsyfry-pro-pidsumky-ta-plany-shchodo-tsyfrovizatsii-v-ukraini>, (accessed 01.10.2023).
14. Rodzhers, E. (2009), *Diffusion of innovations = Diffusion of innovations*, Kyievo-Mohylianska akademiia, Kyiv, 591 p.
15. Salenko, A.S. (2021), "Defining the post-industrial society based on the evolutionary analysis of theories of technological determinism", available at: http://www.investplan.com.ua/pdf/13-14_2021/6.pdf, (accessed 01.10.2023).
16. Svaab, D. (2016), *We are our Brains*, Klub simeinoho dozvillia, Kharkiv, 496 p.
17. Shevchenko, A.I., Baranovskyi, S.V. & Bilokobylskyi, O.V. (2023), *Strategy for the Development of Artificial Intelligence in Ukraine: Monograph.*, IPShI, Kyiv, 305 p.
18. Frolova, N.V. (2023), "The phenomenon of collective trauma in the context of the modern Ukrainian experience of living in it", available at: <http://habitus.od.ua/journals/2023/46-2023/32.pdf>, (accessed 01.10.2023).
19. Shevchuk, A.V. (2015), "Economic development and technological singularity: the concept of interconnection and contradiction", *Naukovi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Serii: Ekonomika i menedzhment [Scientific Bulletin of the International Humanitarian University. Series: Economics and management]*, iss. 10, pp. 4–9.
20. "What is Action?", available at: <https://diia.gov.ua/faq/8>, (accessed 01.10.2023).
21. Malenko, S.A., Mukhina, M.V. & Nemyta, A.H. (2021), *«I'm not Afraid!»: Civilizational and Artistic Scenarios of the Transformation of Fear for Life in Anticipation of a Social Catastrophe: Monograph.*, Internauka; Velyki Novhorod: NovDU im. Yaroslava Mudroho, Kyiv, 159 p.
22. Berk, L. (2013), *Child Development*, Pearson.
23. Chuyin, X., Minhua, R. & Ping L. (2022), "Influence of Artificial Intelligence in Education on Adolescents. Social Adaptability: A Machine Learning Study", *International Journal of Environmental Research and Public Health*, no. 19(13): 7890, available at: <http://surl.li/mwdso>, (accessed 01.10.2023).
24. Craige, G. (1996), *Human Development*, Prentice Hall.
25. Newcombe, N. (1996), *Child Development. Change over Time*, Harper Collins College Publisher.
26. Piotrowska, A., Świerżewska, E. (2017), *Nastolatki pod lupą. Poznaj, by zrozumieć*, Zielona Sowa, Warszawa, 246 p.
27. Remschmidt, H. (1992), *Adoleszent. Entwicklung und Entwicklungskrisen im Jugendalter*. Georg Thieme Verlag, Stuttgart, New York.

UDC 070.19:316.43:004.042(477)

MODELS OF THE USE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN THE CONTEXT OF LIFE PRACTICES OF UKRAINIAN YOUTH

Ryzhko Olena, D.Sc. (Social Communications), Associate Professor, e-mail: olena.ryzhko@knu.ua.

ORCID – <https://orcid.org/0000-0003-4478-214X>

Krainikova Tetiana, D.Sc. (Social Communications), Associate Professor, e-mail: tetiana.krainikova@knu.ua.

ORCID – <https://orcid.org/0000-0002-2132-2020>

Krainikov Eduard, PhD (Psychology), Associate Professor, e-mail: eduard.krainikov@knu.ua.

ORCID – <https://orcid.org/my-orcid?orcid=0000-0003-3825-9694>

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Volodymyrska Str., 64/13, Kyiv, 01601, Ukraine.

Introduction. Artificial intelligence (AI) technology penetrates into the life practices of young people. At the same time, a problem arises: young people in society, given their psychophysiological features, are the layer, on the one hand, the most adaptable to technologies, and on the other hand, the most vulnerable to them.

Relevance and purpose. AI gives young people a new communicative experience, new grounds for the formation of the Self, new ways of integration into society (or reintegration), which applies not only to the modern world, but also to the future world (education, production, politics, culture). The purpose of the research is to identify the main behavior patterns of young people associated with the use of AI and to determine the specifics of its influence on the life practices of young people.

Methodology. The research methodology is based on theoretical approaches to the study of information society, media audience, media dependence, technical determinism, diffusion of innovations, etc. In September 2023, a preliminary online survey “Artificial Intelligence in Youth Communications” was conducted (66 respondents aged 17–21).

The results. According to the research results, 79% of respondents have experience using AI, but mostly for specific tasks and not systematically. Based on the survey data, six behavioral models of Ukrainian youth related to the use of artificial intelligence were derived and described: 1) “AI as a tool for learning and work”; 2) “AI as a reference source”; 3) “AI as a tool of computer art”; 4) “AI as interlocutor and advisor”; 5) “AI as a tool for finding ideas, planning”; 6) “Not using AI and technophobia”. 21% of respondents do not use AI chats, are not familiar with their functionality and even have signs of technophobia. Currently, AI is not the main way of communication for young people. Young people prefer live communication, as it provides an opportunity to receive empathy and tactile interaction.

Conclusions. AI is a common component of young people’s media consumption. Life practices of young people are highly mediatized, and the use of AI is becoming multitasking. This indicates that in the future, young people are likely to use AI and cyber-reality more and more actively.

Keywords: *Ukrainian youth, media consumption, artificial intelligence, life practices, behavioral models.*

Стаття надійшла до редакції 10.10.2023.

Рекомендовано до видання 06.11.2023